

самовладання музично-творчої діяльності (саморегуляція, самооцінка, самоорганізація, самоконтроль, самоаналіз) та ін.

Підсумовуючи, слід зазначити, що у проаналізованих нами наукових джерелах пізнавальна активність тлумачиться як характеристика діяльності (Н. Половнікова, Т. Шамова); як прояв ставлення суб'єкта до навколишньої дійсності (Л. Арістова); як особливий стан особистості (Д. Вількеев, І. Харламов); як показник пізнавальних особливостей того, хто навчається (Л. Гребенкіна, О. Коротаєва); як риса особистості (В. Лозова, М. Махмутов, Г. Щукіна), як розвиток творчих задатків у навчально-пізнавальній діяльності студентів (В. Андреев, Н. Литвиненко, Р. Нізамов, А. Остапенко, Ю. Савченко, О. Широких та ін.); як стимулювання пізнавальної діяльності в процесі вивчення окремих дисциплін (Х. Бахтіярова, С. Кашин, В. Кудіна, Н. Дідусь, К. Сапієва, О. Саричева, М. Сухомлинова, Л. Єнебиш та ін.).

На основі аналізу наукової літератури ми визначаємо пізнавальну активність майбутніх учителів музики як якість навчальної діяльності, що характеризується інтенсивністю та усвідомленістю навчально-пізнавальних дій, проявом ініціативи, пізнавального інтересу, здатністю до активного пошуку, самостійності, контролю та оцінки власної навчально-виконавської діяльності. Враховуючи розглянуті загальнонаукові аспекти феномену пізнавальної активності майбутніх учителів музики, доцільною, на наш погляд, є подальша розробка проблеми у напрямі дослідження її основних структурних компонентів.

Література

1. Кирилюк А.С. Категория «активность»: мировоззренческие и методологические функции / А.С. Кирилюк. – К. – Наукова думка, 1985. - 125с.
2. Корнилов С.В. Кантовское обоснование педагогики / С.В. Корнилов. // Советская педагогика. – 1989. - № 11. – с. 122-126.
3. Крутецкий В.А. Психология обучения и воспитания школьников. Пособие для учителей и классных руководителей. - М.: Просвещение, 1976. - 303с.
4. Олексюк О.Н. Музична педагогіка: Навчальний посібник. – К.: КНУКіМ, 2006. - 188 с.
5. Редковец И. Повышение развивающей функции обучения для формирования у учащихся стремления и умений заниматься самообразованием: Дис... канд. пед. наук. – Волгоград, 1973. - 214с.
6. Сергеев А.Н. Дидактические основы профессиональной подготовки квалифицированного рабочего: дис.... доктора пед. наук / А.Н. Сергеев. – М., 1996. - 292с.
7. Цыпин Г. М. Обучение игре на фортепиано. – М., 1984. - 176с.

УДК 371.1320371.134

Хомич І.М.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ХОРОВИМ КОЛЕКТИВОМ

У статті розглянуті принципи мистецької освіти, впровадження яких забезпечує фахову підготовку майбутнього вчителя музики у контексті формування готовності до продуктивної педагогічної взаємодії з навчальним хоровим колективом. З'ясовано, що саме на основі особистісно орієнтованого підходу до організації навчально-виховного процесу формуються основні педагогічні принципи мистецької освіти - принцип індивідуалізації, інтерактивної взаємодії учасників педагогічного процесу, створення ситуації успіху, усвідомленості, прогнозування.

Ключові слова: педагогічні принципи, музична освіта, хоровий колектив.

В статье рассмотрены принципы художественного образования, опора на которые обеспечивает профессиональную подготовку будущего учителя музыки в контексте формирования готовности к продуктивному педагогическому взаимодействию с учебным

хоровым коллективом. Установлено, что на основе личностно ориентированного подхода к организации учебно-воспитательного процесса формируются основные педагогические принципы художественного образования - принцип индивидуального подхода, интерактивного взаимодействия, создания ситуации успеха, осмысленности, прогнозирования.

Ключевые слова: педагогические принципы, музыкальное образование, хоровой коллектив.

The article describes the principles of art education, which provides support to the training of the future teacher of music in the context of formation of readiness for pedagogical productive interaction with academic choral collective. It was found that on the basis of personality-oriented approach to the organization of the educational process, the basic pedagogical principles of art education form - the principle of individual approach, interactivity, creating a situation of success, reflexivity, projecting.

Keywords: *subjectivity of students, pedagogical conditions in formation of subjectivity of the future expert, process of studying in the university.*

Процес педагогічного впливу як базового педагогічного поняття ґрунтується на певних принципах (лат. *principium* - основа, початок) - системі основних вимог до навчання і виховання, дотримання яких дає змогу ефективно вирішувати проблеми всебічного розвитку особистості [7]. Отже, в ряді основних вимог до здійснення продуктивної педагогічної взаємодії вчителя музики з творчим навчальним колективом однією з найважливіших є вимога впровадження педагогічних принципів, які визначають зміст, організаційні форми та методи навчального процесу відповідно меті та закономірностям мистецької освіти.

Філософія визначає принцип як вихідне положення, провідну ідею, основне правило певної діяльності, що виконує функцію обґрунтування змісту цієї діяльності або припису щодо порядку і способу її здійснення [1].

Серед різноманіття педагогічних принципів виокремлюють загальні принципи цілісного педагогічного процесу, до яких належать: цілеспрямованість педагогічного процесу; зв'язок освіти з життям; науковість змісту виховання і навчання; доступність, урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів; систематичність і послідовність; свідомість, активність, самодіяльність, творчість учнів; зв'язок навчання і виховання із суспільно корисною, продуктивною працею; наочність; колективний характер виховання і навчання; повага до особистості учня, поєднана з розумною вимогливістю до неї; вибір оптимальних методів, форм, засобів навчання і виховання; міцність, усвідомленість і дієвість результатів освіти, виховання і розвитку; комплексний підхід до учня [7].

Слід зазначити, що методичною основою організації педагогічного процесу сучасного ВНЗ є філософська та педагогічна антропологія, ідеї гуманістичної філософії та психології. Суть антропологічного принципу філософії полягає в поясненні змісту і значення оточуючого світу із категорії людини. Антропологічний підхід в педагогіці базується на сприйнятті людини як універсальної, активної, вільної і відповідальної особистості, яка є суб'єктом своєї життєдіяльності, свого виховання та освіти. Видатні представники гуманістичної філософії та психології (І.Бердяєв, А.Камю, А.Маслоу, К.Роджерс, Ж.Сартр, Е.Фромм, М.Хайдеггер, К.Ясперс та ін.) розглядають людину як унікальну, цілісну, творчу особистість, що прагне самовираження та самовдосконалення. Призначення людини, на їх думку, полягає у реалізації своїх потенційних можливостей, в створенні самої себе в оточуючому світі. Виходячи з цього, принцип *індивідуалізації*, всебічного розвитку особистості визначає кожного студента активним суб'єктом педагогічного процесу.

За визначенням в педагогіці суб'єкт – це “ активно діюча людина або колектив, що має свідомість, здібність до пізнання, може виявляти ініціативу і самостійність, прийняти і реалізувати рішення, оцінити наслідки своєї поведінки, визначати перспективу своєї багатовимірної життєдіяльності ” [5, с.562]. В психології поняття “суб'єктність” визначається як: “ соціальний, діяльнісно-перетворюючий спосіб буття людини.”

Суб'єктність визначається “ як форма буття і спосіб організації людської реальності, суб'єктність виявляє себе в здатності людини прийняти практично-перетворююче ставлення до власної життєдіяльності і знаходить своє вище вираження в рефлексії ” [6, с.372]. Отже, принцип індивідуалізації передбачає виховання студента як суб'єкта, як унікальної цілісної особистості, що прагне максимально реалізувати свій потенціал, відкрита для сприйняття нового досвіду, усвідомлює власну відповідальність за свій життєвий вибір і створення умов свого професійного розвитку.

Індивідуалізація навчального процесу є суттєвим принципом музичної освіти, який визначає пріоритетний напрям формування готовності майбутніх вчителів музики до педагогічної взаємодії з навчальним хоровим колективом. Адже індивідуалізація навчального процесу забезпечує розвиток всього найкращого, чим відрізняється особистість кожного студента, формування його духовного обличчя, професійної компетенції, дослідницької культури, творчого ставлення до справи, педагогічної майстерності, що являється, у підсумку, необхідними умовами, від яких в значній мірі залежить якість продуктивної педагогічної взаємодії майбутнього вчителя музики з навчальним хоровим колективом.

Інтегрованим педагогічним принципом формування готовності студента до продуктивної педагогічної взаємодії з творчим навчальним колективом є *інтерактивна педагогічна взаємодія* викладача і студента, прикметами якої є діалогічність, плюралізм думок, свобода вибору.

Інтерактивна педагогічна взаємодія - це безпосередня цілеспрямована міжособистісна комунікація суб'єктів педагогічного процесу. Найважливішою особливістю цієї комунікації є здатність викладача і студента уявляти як їх сприймає партнер по спілкуванню та інтерпретувати педагогічну ситуацію, конструювати особисту дію. Інтерактивна педагогічна взаємодія - це взаємовплив суб'єктів педагогічного процесу, основою якого є особистий досвід життєдіяльності кожного.

Інтерактивна педагогічна взаємодія передбачає систему взаємодій: з боку викладача – запланованих, з боку студента – ситуативних та непередбачуваних, в процесі яких створюються оптимальні умови розвитку їх суб'єктності. Можна констатувати, що у підсумку інтерактивна педагогічна взаємодія - це інтенсивна комунікативна діяльність суб'єктів педагогічного процесу, різноманітність видів і форм, засобів діяльності.

Однією з головних умов формування принципу інтерактивної педагогічної взаємодії в навчальному процесі ВНЗ, на нашу думку, є *плюралізм думок* - право кожного на індивідуальну точку зору, відмова від абсолютної істини. Плюралізм думок передбачає багатоголосся, в якому потрібно почути голос кожного учасника педагогічної взаємодії.

Іншою умовою формування цього принципу є *діалогічність* спілкування викладача та студента. Цей принцип передбачає повноправну участь студента у педагогічному процесі, створення викладачем умов для саморозвитку студента, допомогу у формуванні власного образу думок, свого бачення проблеми. Потрібен діалог як стиль спілкування викладача та студента, як здатність чути та бути почутим.

Доречно підкреслити, що діалог тісно пов'язаний з емоційною сферою. Адекватне розуміння інших людей можливе виключно через співчуття, співпереживання. Отже, необхідним компонентом діалогу з колективом є здатність до емоційного відгуку, вміння сприйняти почуття іншої людини як свої власні - тобто емпатія (грец. *empathia* - співпереживання). Емоційна природа емпатії полягає в тому, що керівник колективу не стільки розумово аналізує стан хористів, скільки охоплює його відчуттями [3, 259]. Розвинена емпатія сприяє збалансованості міжособистісних стосунків. Отже, без емпатії майже не можлива повноцінна педагогічна взаємодія з хоровим колективом.

У реалізації принципу інтерактивної педагогічної взаємодії, крім плюралізму і діалогу, потрібно виділити також і *свободу вибору*. Реалізація цього принципу - це свобода вибору змісту педагогічного процесу (програми, посібники тощо), форм і способів організації своєї діяльності, взаємодії з іншими суб'єктами педагогічного процесу (особисто чи в складі групи), способи контролю та перевірки знань.

Отже, реалізація принципу інтерактивної педагогічної взаємодії полягає у змінненні та вдосконаленні моделей поведінки і діяльності суб'єктів педагогічного процесу. Інтерактивна педагогічна взаємодія є альтернативою традиційному педагогічному впливу, суттю якого є авторитарно-імперативний, особистісно – відчужений педагогічний процес. У підсумку, результатом принципу інтерактивної педагогічної взаємодії є міжсуб'єктні відносини учасників педагогічного процесу, що визначають сприйняття ними один одного як рівноправних учасників цього процесу.

Ще одним з педагогічних принципів формування готовності майбутнього вчителя музики до педагогічної взаємодії з навчальним хоровим колективом, на нашу думку, є принцип *створення ситуації успіху*. Цей принцип передбачає цілеспрямоване створення комплексу зовнішніх та внутрішніх умов одержання суб'єктами педагогічної взаємодії від педагогічного процесу та його результату радості, задоволення, проявлення усього спектру позитивних емоцій. Як зазначає Л. Музика, “ коли йдеться про учбові здібності, доцільно використовувати особливості навчальної діяльності для актуалізації і розвитку ціннісного ресурсного потенціалу особистості. Насамперед йдеться про створення ситуації успіху і взаємного поцінування досягнень, про розширення діапазону вмінь і мислительних дій, з одного боку , і моральних цінностей - з іншого, які людина свідомо використовує як ресурс для особистісної самореалізації ” [4 , с.134-135]. Дієвий засіб створення ситуації успіху студента в навчальній діяльності - оптимістичність, позитивність оцінювання результату педагогічної взаємодії, право студента на критичну оцінку діяльності викладача та на самооцінку.

Особливе місце в системі педагогічних принципів формування готовності студента до педагогічної взаємодії з хоровим колективом займає *усвідомлення (рефлексія)* власної професійної діяльності. Оцінка результативності розвитку та саморозвитку здійснюється через самоспостереження, самоаналіз – тобто через усвідомлення, рефлексію. За словниковим визначенням рефлексія (від. лат. reflexio - обернення назад) - самосвідомість і самопізнання, співвідносність елементів мислення і дійсності. Рефлексія – процес та результат осмислення та фіксування студентом стану свого розвитку, саморозвитку та причин цього. На думку І. Бежа, залежно від перебігу міжособистісних взаємин "суб'єкт може або пасивно підкоритися зовнішнім причинам, або протиставити їм власне Я . За першого способу реагування матимемо суб'єкта *адаптивної спрямованості*, за другого - суб'єкта *діяльничної настанови*. Особливістю суб'єкта адаптивної спрямованості є те, що він недостатньо усвідомлює власні переживання, які супроводжують його спосіб реагування і які не приходять зсередини як дія, та свій внутрішній стан. Суб'єкт діяльничної настанови відзначається міцністю духовних складових образу Я. Такий його особистісний стан є результатом дії рефлексії, яка своїм зусиллям пронизує й гармонізує емоційну сферу, укріплює всі складові духовної структури Я, які практично реалізуються в суб'єкт - суб'єктних взаєминах як єдине ціле” [2, с.12].

Усвідомлення (тобто, педагогічна рефлексія) передбачає взаємооцінку суб'єктів педагогічної взаємодії. Усвідомлення в педагогічному процесі ВНЗ – це процес самоідентифікації суб'єкта педагогічної взаємодії із педагогічною освітньою ситуацією що склалася, з тим, що є складовими цієї ситуації, а саме: студентом, викладачем, навчальним колективом, змістом, педагогічними технологіями, педагогічними засобами, засобами взаємодії, умовами тощо. Суть педагогічної освітньої ситуації полягає у взаємодії викладача, студента, навчального колективу, де діяльність одного детермінує певну діяльність іншого і навпаки.

Принцип *прогнозування* результатів педагогічної взаємодії. Формування готовності майбутніх учителів музики до педагогічної взаємодії з хоровим колективом не може не орієнтуватись на перспективу їх розвитку в мистецько-естетичному й методико-педагогічному аспектах. Принцип прогнозування полягає у формуванні чітких уявлень щодо мети особистісного розвитку кожного студента, тобто - у забезпеченні цілеспрямованого навчального процесу. Впровадження цього принципу передбачає досягнення «ефекту випередження» у професійній підготовці, впровадження у навчальний процес прогресивних

новацій. Принцип прогнозування робить можливим для викладача підбір найбільш ефективних форм, методів та засобів навчального процесу в їх оптимальному поєднанні, суттєво поліпшує як індивідуальну роботу із студентами, так і роботу з творчим колективом.

Отже, процесуально-функціональний аналіз досліджуваного феномена дозволив конкретизувати та виокремити основні принципи мистецької освіти, які зможуть забезпечувати зміст фахової підготовки майбутнього вчителя музики. З'ясовано, що саме на основі особистісно орієнтованого підходу до організації навчально-виховного процесу формуються основні педагогічні принципи мистецької освіти - принцип індивідуалізації, інтерактивної взаємодії учасників педагогічного процесу, створення ситуації успіху, усвідомлення, прогнозування педагогічної діяльності.

Література

1. Сучасний філософський словник / за ред. акад. В.П.Андрущенко. - К: Вища школа, 2003. - 289 с.
2. Бех І. Д. Я як джерело духовного саморозвитку особистості. Педагогіка і психологія. - 2011. - № 3(72). - С.5-16.
3. Козир А.В. Професійна майстерність учителя музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: [монографія] / А. В. Козир. - К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2008. - 378 с.
4. Музика О.Л. Проектування проблемно-орієнтованих технік ціннісної підтримки розвитку здібностей // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К.:НПУ імені М.П.Драгоманова, 2007. – Частина I. – С.128-135;
5. Педагогіка: Большая современная энциклопедия [Сост .Е.С.Рапацевич]. – Мн.: Соврем. слово, 2005. - 720 с.
6. Слободчиков В.И., Исаев Е.И. Психология человека. – М.: Школа Пресс., 1995. - 384 с.;
7. Степанов О. М. Основи психології і педагогіки: навч. посіб. / О.М.Степанов, М.М.Фіцула. - 3-тє вид., доповн. - К.: Академвидав, 2012.-528 с. - (Серія "Альма-матер").

УДК 378+78-044.235+786.2

Ролінська О.Г.

СПОНУКАННЯ ДО РЕФЛЕКСИВНОГО ОСМИСЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕВРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОДНА З ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ЕВРИСТИЧНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У статті розглядається рефлексія як одна з умов оптимізації процесу евристичного навчання майбутніх учителів музики. Спонування до рефлексії – це педагогічна умова, необхідність якої зумовлено застосуванням евристичних прийомів у самих різноманітних напрямках підготовки студентів.

Ключові слова: рефлексія, спонування до рефлексії, евристичне навчання, евристичні прийоми, самодіагностика.

In the article is examining reflection like one of conditions to optimisation of heuristical training of future musical teachers to heuristic activity. The motive to reflection is a pedagogical condition that necessity to leading to apply heuristical methods in the different directions students preparations.

Keywords: reflection, motive to reflection, heuristic activity, selfdiagnostic.

У комплексі педагогічних умов, що сприяють забезпеченню продуктивності евристичного навчання майбутніх учителів музики, спонування до рефлексивного